



خط کامل

سمیرا قیاسی

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۹	معماری خانه های قدیمی ایران
۱۵	تفاوت در اسسست و ختمای های قدیمی و جدید
۱۹	برخی خانه های قدیمی نهاده
۲۱	خاطرات یک خانه قدیمی

یا حق

مقدمه

در تعریف «خانه» آمده است: «آنجایی که آدمی در آن سکنی می‌گزیند». مترادف‌هایی مانند «سرا» یا «منزل» نیز برای آن ذکر شده است. در گذشته، ایرانی‌ها «خانه» را مطابق با آداب، رسوم، فرهنگ، روش زندگی‌شان می‌ساختند؛ این ویژگی‌ها و عناصر به خانه روح می‌بخشید، آرامشی می‌داد و اهالی خانه در آن احساس آسایش و شادابی داشتند.

در گذشته، سبک زندگی مردم بر همه جوانب زیستی‌شان از معماری تأثیر می‌گذاشت؛ در آن حریم‌ها رعایت می‌شد و اهل خانه آرامشی داشتند که در خانه‌های امروز اثری از آن نیست.

خانه‌های قدیمی و معماری بومی و اصیل، بخشی از حافظه تاریخی هر شهر محسوب می‌شود. آن‌وقت‌ها که هنوز مردم شهر در آهن و فولاد محصور نشده

بودند، با خاک و سنگ، آب و آفتاب در بستر آگاهی و تجربه‌های دیرین، فضاهایی را سامان دادند که امروزه یادگارهای آن جزء میراث فرهنگی ما و آیندگان سرزمین است. با گذشت زمان، ساختار معماری در محیط‌های جغرافیایی مختلف شبیه هم شده است، در صورتی که سبک معماری بومی، اصیل و تاریخی خاص هر منطقه بر اساس اقام، مصالح بومی، فرهنگ و سبک زندگی مردم آن منطقه طراحی می‌شود.

تغییر معماری در یک شهر به عوامل مختلفی بستگی دارد، مثلاً وقتی مصالح عوض می‌شود مطمئناً روی معماران تأثیر می‌گذارد. وقتی استفاده از فلز افزایش می‌یابد و آجر جای خشت را می‌گیرد، و ضخامت دیوار کمتر و درعین حال به فضای خانه اضافه شد. ورود خودرو به زندگی مردم، عامل مهم دیگری در تغییر معماری خانه‌ها بود. به عنوان نمونه با ورود ماشین، خانه باید به گونه‌ای طراحی می‌شد تا برای ماشین فضایی تعبیه شود، در نتیجه پارکینگ و فضای حیاط که قبلاً چندضلعی بود، الآن یک طرف خانه قرار دارد و طرف دیگر حیاط، باغچه، درخت و جای ماشین پیش‌بینی شد و بدین سبب معماری دستخوش تغییرات شدیدی شد.

روابط اجتماعی نیز با تحولات در طول دوران تغییر پیدا کرد و خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای تبدیل شد. این تغییر در شیوه زندگی، معماری را هم تغییر داد. قبلاً جمعیت بیشتری با خانواده‌های متعدد در یک خانه زندگی می‌کردند چون

امنیت کم بود و هرچه تعداد خانواده‌های یک‌خانه بیشتر می‌شد، مردم امنیت بیشتری داشتند؛ اما امروزه با امنیت بیشتر، خانواده هسته‌ای توسعه پیدا کرده است. هم‌زمان با این امر مشاغل اداری و دواير دولتی بیشتر شد، افراد بیشتری به استخدام دولت درآمدند و درنهایت نقدینگی بیشتر شد و پیامد همه آن‌ها، از بین رفتن خانواده گسترده و گسترش خانواده هسته‌ای بود. بر این اساس خانه‌های قدیمی که محل زیست چند خانواده بود کارکرد خودش را از دست داد، این تغییر و تحولات با ایجاد حاکم بر خانه‌ها نیز رقم خورد زیرا حمام‌های عمومی از بین رفتند و در پی آن روابط اجتماعی همبستگی مردم نیز رو به ضعف گذاشت.

معماری خانه‌های قدیمی ایران

همه تلاش معماری سنتی، معطوف به داخل خانه بود و نمای بیرونی خانه چندان اهمیتی نداشت. متنوع‌ترین و پرکاربردترین قسمت خانه، اندرونی بود تا ساکنان خانه احساس خستگی و تکرار نکنند. حیاط اندرون، حیاتی راهی به‌جز راهروی ورودی نداشت و با پیچ و تاب‌هایی که در آن تعبیه می‌شد ساکنان خانه از چشم نامحرم دور نگه داشته می‌شدند. همه این‌ها باعث شد که معماری خانه‌های سنتی ایران را معماری درون‌گرا بنامند. اتاق‌ها در یک خانه سنتی بر اساس اهمیت و کاربریشان دورتادور حیاط چیده می‌شدند. اتاق‌های تابستانی معمولاً روی ضلع جنوبی قرار می‌گرفتند تا در طول روزهای تابستان، کمتر در معرض آفتاب باشند و اتاق‌های زمستان نشین، روبه‌روی اتاق‌های تابستانی و دقیقاً روی ضلعی می‌نشستند که

در طول روز، آفتاب بیشتری به آن‌ها بتابد. بقیه فضاها هم مثل انبار، آشپزخانه و اسطبل در ردیف دوم و پشت اتاق‌ها جا می‌گرفتند. با ورود به یک خانه ایرانی وارد فضای سرپوشیده‌ای می‌شدید که به آن هشتی می‌گفتند. بعد با یک زاویه ۹۰ درجه، راهرویی با شیب کمی قرار داشت. در انتهای راهرو، بر اساس محرم یا نامحرم بودن، بیگانه ناصی وجود داشت. اگر نامحرم بودید به بیرونی راهنمایی می‌شدید و اگر محرم، کنان خانه بودید، می‌توانستید پا به اندرونی بگذارید.

خانه‌ها و حیاط‌های بزرگ ده‌های قدیمی، همیشه طوری ساخته می‌شدند تا به بهترین شکل ممکن از تابش نور خورشید استفاده کنند، از بادهای نامناسب و طوفان‌های منطقه‌ای در امان باشند و رو به سمت بادهای مطبوع قرار گیرند. حیاط خانه‌های مناطق کویری، حداقل نیم متری پایین‌تر از سطح کوچه بود. در بعضی خانه‌ها حتی وسط حیاط اصلی هم، یانه‌ای عمیق‌تر به نام «گودال باغچه» وجود داشت. همه این تمهیدها و عمیق کردن حیاط، برای سایه‌گیر بودن و خنک شدن خانه بود.